

Årsmelding 2022

Anno Musea i Nord-Østerdalen

Samlingsforvaltning, gjenstander

2022 har vært et innholdsrikt museums-år. 28.april ble vårt nye fellesmagasin på Elverum offisielt åpnet av Dronning Sonja. Bygget har fått navnet Anno Bevaringssentret, og skal sikre gjenstandssamlingene våre for framtiden. Museene i Hedmark har lenge hatt dårlige oppbevaringsforhold for mange av gjenstandene. Musea i Nord-Østerdal har allerede startet å flytte gjenstander vi ikke har forsvarlige lagringsmuligheter for selv. I april ble en samling med instrumenter og trekkspill etter Georg Dahlgren, Ottar Aakre og Alfred Moen flyttet fra Rendalen til Elverum. På forhand hadde alle gjenstandene blitt registrert, avfotografert og publisert på Digitalt museum.

Det skal være en sammenheng mellom den fysiske forvaltningen av gjenstanden, digitalisering og formidling. Det jobbes derfor nå kontinuerlig i hele Hedmark

med å revidere samlingene. I Nord-Østerdal har mye av innsatsen dette året vært konsentrert i Vingelen Kirke og skolemuseum og Dølmotunet på Tolga. Teamet med ansvar for samlingsforvaltningen har jobbet seg gjennom samlingene, fotografert og hevet kvaliteten på registreringer av gjenstandene. Gjenstandsrevisjonen er pågående arbeid som vil fortsette i mange år framover. Her er det mye etterslep og dårlig samvittighet. Resultatet er at vi som museum får komplett oversikt over samlingene, samtidig som allmenheten får innsikt i hva som finnes i museets magasiner.

Museet har et ansvar for å drive aktiv samlingsforvaltning. Nye gjenstander skal inn i samlingen og mange gjenstander skal også ut. I 2022 ble det registrert 551 nye gjenstander hvor 25 er nytt inntak. Samtidig er 707 gjenstander avhendet. Dette er gjenstander enten i dårlig forfatning, uten

Trekkspill pakket og klare til frakt. Bil med instrumenter på vei til Anno Bevaringssenter.

Foto Geir Arne Mælan

kulturhistorisk verdi, dubletter eller av andre årsaker skal ut av samlingene.

Foto

Museet i Nord-Østerdalen sin fotosamling er en av de største i Hedmark og den er svært etterspurt. Det kommer stadig inn nye samlinger etter fotografer som fotoarkivar Per Arne Tollefshagen fortløpende registrerer, digitaliserer og publiserer på Digitalt Museum. I 2022 er det registrert 1614 nye bilder. I 2022 fikk vi inn samlingen etter Per Magne Grue. Mangeårig journalist og fotograf i Østlendingen. Ester Lill Hektoen og Jonny Wahlvåg har gitt oss flere hundre bilder fra Hektoen-familien og deres aktivitet på Tynset og Savalen.

Bjørn Nysveen, mangeårig filmfotograf bl.a. i NRK, har gitt oss sin samling av dokumentariske filmer fra regionen og Rendalen. Alt er gjort tilgjengelig for publikum på Digitalt Museum.

I samarbeid med Anno Digital har vi også startet jobben med å digitalisere museets egen lysbildesamling. Den strekker seg fra 1976 til 1998 og inneholder dokumentasjon fra regionen og museets aktivitet i denne perioden. Store deler av bildene er det tidligere leder Per Hvamstad som har tatt. Til sammen er det ca 26 000 bilder som etter hvert vil bli publisert på Digitalt Museum.

Mange bilder i samlingen mangler informasjon både om hvem som er avbildet, sted, dato/årstall og fotograf. Det vi kaller metadata. Det er et møysommelig arbeid å fylle bildene i basen med relevant informasjon. Her er vi avhengig av hjelp fra publikum. Gjennom bruk av sosiale medier får vi mye nyttige tilbakemeldinger.

Bøker og publikasjoner hvor vi har bidratt med bilder:

- «Livet på Tynset Prestegård 1919-1926» av Sylvi Kielland og Anne Grethe Kielland-Larsen
- «Kampene i Sør-Odal, Glåmdalen og Østerdalen» av Frank Magnes
- «Skogens menn. Minner og myter om hoggere og fløtere» av Ingar Kaldal
- CD med gamle innspillinger av Ottar E. Akre ved Håvars Svendsrud
- Vi har også bidratt med bilder til jubileumsboka om museumsparken som Egil Simensen har skrevet. Den lanseres februar 2023.
- Tyllidalen Bygdebok
- Ingveig Vangens bok om Gammeldalen

Historiske arkiver

Ramsmoen tar imot, oppbevarer og ordner arkiver etter privatpersoner, lag, foreninger, bedrifter og ikke-offentlige institusjoner. Det er Arild Alander som har ansvar for arkivet, og som står for det meste av ordningen. I 2022 er det registrert 14 innkommende arkiver. Det er ordnet 32 arkiver som til sammen utgjør ca 3,7 hyllemeter. Arkivene er gjort søkbare via Arkivportalen.no.

Vi har en del etterslep når det gjelder ordning av arkiv. Det er ressurs- og tidkrevende arbeid. Men for dokumentasjon og bevaring er det viktig arbeid som vi ønsker å prioritere høyere.

Bygningsvern

Vi har ansvar for tilstandsvurdering og forvaltning av 135 bygninger i seks kommuner. Bygningsvernet har lang tradisjon i Nord-Østerdalen, men også det som gir oss mest bekymring og arbeid. Vi har mange bygg som sårt trenger vedlikehold.

Bygg er objekter som helt konkret står utsatt til for vær og forvitring og kontinuerlig tilsyn og vedlikehold. Vi gjør mange strakstiltak for å bremse forfall og forebygge ytterligere vedlikeholdsbehov. Men med en handverker som skal dekke alle bygg i alle kommuner oppleves det som en uoverkommelig oppgave.

Likevel får vi til mye vedlikehold og noen større prosjekter. I 2022 startet en total rehabilitering av Prestegårdstua i Tyllidalen. Det prosjektet finansieres av Anno Musea i Hedmark og gjennomføres av Sømådalen tradisjonshåndverk. Vi har i samarbeid med Folldal kommune og egen regi tatt fatt på Vassaga i Folldalen. Saga har fått utbedret fundament og tett tak. Arbeidet både utføres og ledes av museumshåndverker Torgeir Rennemo. Jobben med å restaurere Vassaga vil fortsette i 2023.

I 2022 har vi også i samarbeid med Tynset Historie og Museumslag tatt inn et lekehus i samlingen. Lekehuset har vært i privat eie og står i Aumliveien på Tynset. Det har en unik historie og er gitt til Tynset Bygdemuseum. Lekehuset gir barnekulturen en representasjon i våre samlinger som vi har manglet. Lekehuset var også i bruk som del av det første organiserte tilbudet på Tynset til mødre som trengte barnepass når de selv var på arbeid. Lekehuset trenger omfattende rehabilitering, og ville mest sannsynlig blitt revet hvis ikke museet hadde tatt det inn i samlingen. Bygningskonservator Kirsten Frønæs leder arbeidet med å berge huset.

Kirsten Frønæs har ved siden av tilstandsvurderinger også ansvar for å prosjektere rehabiliteringstiltak og søke eksterne midler. Neste store prosjektert er Steenfjøset i museumsparken på Tynset. Det er en stor jobb, og vi håper å komme i

Lekehuset. Kirsten undersøker lekehuset.

Foto: Torgeir Rennemo

gang i løpet av 2023. Det vil også bli gjort grunn og dreneringsarbeid på Bull-tunet i Rendalen. Og så skal vi starte opp med restaurering av Lillebakk, Løkken Bergset også i Rendalen.

Forvaltningsansvaret for det store antall bygninger gir oss utfordringer. Det vil tvinge seg fram en debatt om hvor mange og hvilke bygg som skal bevares for ettertiden. Til tross for at museet har et forvaltningsansvar, så er det begrenset hva vi kan gjøre av vedlikehold og bevaring med de ressursene vi disponerer. Forfall er noe både vi og publikum ikke liker å være

vitne til. Vi får mange bekymrede tilbakemeldinger fra engasjerte publikummere som reagerer på bygninger som åpenbart trenger tiltak. Ut fra behovet for vedlikehold, bevilges det lite penger fra det offentlige til museums Norge til dette formålet.

Til sist blir det et kollektivt spørsmål om hvor mye ressurser/penger vi som samfunn er villig til å bruke på bevaring av byggningsarven vår.

Vassaga i Folldal. Foto: Geir Arne Mælan

Bygningsvernråd giver til regionene

September begynte Staffan Anderson i jobb hos oss som bygningsvernråd giver. Stillingen er et samarbeid mellom fylkeskommunen, kommunene Os, Tolga, Tynset, Alvdal og Rendalen og Anno Museum. Den er ment som et tiltak for å styrke bygningsvernet i regionen. Etter planen skal det ansettes bygningsvernråd giver i de tre resterende regionene i Hedmark også. Her er det grunn til å gi honnør til fylkeskommunen og kommunene i regionen vår. Kommunene har forpliktet seg til å medfinansiere stillingen, og vedtakene ble fattet raskt slik at stillingen kunne lyses

ut og besettes i 2022. Vår region er først ute i Hedmark. Bygningsvernråd giveren er først og fremst et tilbud til private som ønsker råd og veiledning for å ta vare på eldre bygg. Tjenesten kan også benyttes av kommunene. Fylkeskommunen har ansvar for rådgiving om bevaring av fredete bygg, og bygningsvernråd giver bistår fylkeskommunen. Staffan er ansatt i Anno Museum og har arbeidssted på Ramsmoen. Bygningsvernråd giveren er en velig god tilvekst og vil styrke fagmiljøet i museet og i regionen inne bygningsvern.

Formidling og besøk

Det er i sommersesongen vi har mest besøk. Generelt merket vi, med noen unntak, lavere trafikk gjennom regionene en i 2021. Tross av, eller kanskje på grunn av, at alle Covid-19 restriksjoner ble opphevet. Siden det ikke lengre er begrensinger mot å dra utenlands, ble det færre som la ferien til hjemlandet. Unntakene var tradisjonelle arrangement som igjen kunne gjennomføres som før pandemien. Olsok-uka på Tolga trekker masse folk til Dølmutunet. Landbrukets dag ble igjen arrangert i Museumsparken i oktober med ca 3000 innom.

Samarbeid skole og utdanning

Vi har et godt samarbeid med hele utdanningssektoren fra barnehage til videregående skole i regionen. Vi har flere faste opplegg som f.eks ekskursjon til Røstvangen Gruver hvor Per Arne Tollefshagen og Arild Alander var årets guider. Arild har også opplegg med ungdomskolene om andre verdenskrig i Okkupasjonsstua. Vi har også et opplegg med videregående om kildegransking i historiefaget. Vi har ambisjoner om mere samarbeid med skolene.

Utstillinger

Det store løftet for oss var ny utstilling på Rendalstunet omhandlende Ottar E. Akre, trekkspillet og musikklivet i Rendalen. Utstillingen er et samarbeid mellom Anno Musea i Nord-Østerdalen og Rendalen kommune. Innhold og design er det Maren Kværness Halberg og Elisabeth Løvold som har hatt ansvar for. Bilder og mediefiler har Per Arne Tollefshagen, Erland Johaug og Marius Hagland bidratt med.

Utstillingen ble åpnet til sommeren. Vi har fått mange gode tilbakemeldinger og Rendalstunet har vært godt besøkt i sommer. Det viser at satsing på nye utstillinger skaper interesse og engasjement.

Elisabet Løvold og Maren Kværness Halberg, ansvarlige for utstillingen om Ottar E. Akre og musikklivet i Rendalen. Foto: Geir Arne Mælan

I 2023 planlegger vi å gi utstillingen i Vingelen kirke og skolemuseum et løft.

Nettsider og sosiale medier blir en stadig viktigere formidlingskanal for oss. Besøksstatistikk på nettsider og sosiale medier viser en stadig økende trend. Det er spesielt bildebasen vår som blir besøkt. Men vi ser også en effekt av den pågående

digitaliseringen av samlingene. Den gjør samlingene våre tilgjengelig og det gir tydelig mere interesse. Ca 70 000 unike brukere har besøkt en eller flere av våre publiseringer på Digitalt Museum.

Kunnskap og forskning. Årboka

Den 40. utgaven av årboka ble lansert i november. Til sammen utgjør disse 40 utgavene av årbok om lag 600 artikler og ca 4000 sider med kulturhistorie fra Nord-Østerdalen. Det er en omfattende dokumentasjon av vår lokal historie og kultur. Omfanget av bidragsytere er også imponerende. Fram til nå har om lag 230 forfattere hatt en eller flere artikler på trykk. Mange har vært med en gang, noen har skrevet i ny og ned og andre er nærmest faste bidragsytere gjennom mange år. I årets utgave bidrar 15 forfattere med 15 artikler over 150 sider. Det er stor spennvidde i tema og i tid, så her tror vi alle kan finne noe av interesse. Alle utgaver fram til nr. 38 ligger fritt tilgjengelig på museets hjemmesider.

Arild Alander har vært redaktør for årets årbok. Gjennom kyndig veiledning til både erfarne og nye bidragsytere, samt korrektur og dialog med trykker, bidrar han vesentlig til at vi får utgitt årboka år etter år.

Anno Digital

Anno digital ble opprettet på Ramsmoen i 2017 og har etter det etablert seg som en aktiv og viktig bidragsyter til Anno fellesskapet. 2022 ble et nytt travelt år for gjengen på Anno Digital. Vi bidrar mye i digitalisering av samlingsforvaltningen, samtidig som vi også tar på oss eksterne oppdrag. Vi har digitalisert ca 5000 bilder for NVE, Norges vann og energidirektorat. Vi har også digitalisert og gjort søkbare alle

årganger av Kvinnlige handelsstands blad utgitt i perioden 1918 til 1963.

Organisasjon

Vi hadde forventet oss bedre tider når covid-19 pandemien roet seg. Det har vi forsåvitt også fått. Ingen pålegg om hjemmekontor og ingen smittevernrestriksjoner har gitt en enklere arbeidshverdag. Så fikk vi 24.februar en fullskala krig i Europa, med Russland sitt angrep på Ukraina. Dette er ikke en uterikspolitisk analyse, med som konsekvens av krigen fikk vi i vår del av Norge oppleve en kraftig økning i strømprisen mot hva vi var vant til. Det er mange heftige diskusjoner om årsak/virkning og tiltak for å finne løsning på dramatisk økte strømkostnader. I løpet av året ble også konsekvensene for museets økonomi mere og mere synlige. Som illustrasjon kan det nevnes at vi i 2021 hadde en snittpris på kr 0,45,- pr kWh. I 2022 blir snittprisen nærmere kr 1,50,-. For Anno Museum med en historisk årlig strømregning på kr 5 millioner, betyr dette en tredobling av strømkostnadene. Dette er pengr vi må ta fra annen drift. Musea i Nord-Østerdalen står ikke for det største forbruket av strøm i virksomheten, men som en del av felleskapet vil de økte kostnadene også påvirke oss. Vi hadde budsjettet med å ansette en formidler/-pedagog i 2022. Det er det ikke lengre penger til å gjøre. Samlet for Anno betyr de økte strømkostnadene at ledige stillinger nøye blir vurdert og pr 31.12.2022 er det fem stillinger som ikke er lyst ut.

Vi har lov til å uttrykke skuffelse over manglende støtte og forståelse fra våre myndigheter for våre utfordringer. Det er nær umulig for oss å beskytte oss mot denne type kostnadsøkninger, siden å heve priser ikke er en måte vi kan bruke for å

øke inntektene. Det er bare mulig ved å redusere kostnadene, og for oss er det å redusere bemanningen som monner. Samtidig vil det gå merkbart ut over samfunnsoppdraget vårt og publikum. Som et nød-tiltak ble alle utstillinger og publikumsarealer i Hedmark stengt vinteren 2023.

Myndighetene har dog gitt virksomheter et økonomisk insentiv for å redusere strømforbruket. Halvparten av ENØK-investeringer i 2022 og 2023 inntil et visst beløp dekkes av tilskudd. På Ramsmoen tok vi grep, stengte Gammelstua og flyttet Anno Digital over til Rødstua. Der ble det installert luft til luft varmepumpe og led-belysning. Rødstua tilbyr nå et klart bedre arbeidsmiljø for Anno Digital, ved siden av at vi sparer mye strøm. I stallen får vi byttet ut det gamle strømslukende ventilasjonsanlegget, og boret etter jordvarme. Samlet utgjør dette brutto investeringer på

Det bores etter jordvarme på Ramsmoen.

Foto: Geir Arne Mælan

kr 1,2 millioner. Målet er å halvere strømforbruket på Ramsmoen. Det vil forhåpentligvis gi oss bedre økonomisk handlingsrom. Samtidig må det understrekes at for vår type virksomhet er de ekstraordinære strømprisene over tid ikke til å bære. Det hjelper ikke økonomisk å halvere strømforbruket, som er krevende i seg selv, hvis strømprisen blir liggende 4-5 ganger høyere enn historisk normalnivå. Den tabloide overskriften «strømsjokk» er faktisk en dekkende beskrivelse for vår situasjon.

I 2021 skulle vi feiret tiårs jubileet for konsolideringen av Museene i Hedmark. Den ble utsatt til i år og i desember feiret vi oss selv med felles samling på Holmenkollen Hotell. Det er et sted med historisk resonans og Gerard Muntès originale dekormaling i den eldste delen.

Å samle museene i Hedmark i en organisasjon har vært en suksess. Det har gitt Musea i Nord-Østerdalen både faglige og økonomiske ressurser vi ellers ikke ville hatt tilgang på. Samtlige medarbeidere på Ramsmoen deltar i faglige samarbeidsfora innen samlingsforvaltning, bygningsvern, arkiv, forskning, formidling og markedsføring.

Personal

I mai takket Bersvend Salbu av som avdelingsdirektør. Han tiltrådte i 2016 og rakk å sette tydelige spor etter seg. Salbu hadde en unik evne til å se og utnytte muligheter. Spesielt Anno Digital hadde neppe blitt etablert på Ramsmoen hvis ikke han hadde grepet anledningen. Med sin proaktive holdning fikk han gjennomført prosjekter med museets knappe ressurser. Bersvend har et stort kontaktnett og et stort hjerte for regionen. Vi er trygge på at han ikke har glemt oss, og vil ha oss i

tankene i sin nye rolle som regionrådgiver. I Bersvend sin periode økte for øvrig antall ansatte i Nord-Østerdalen fra sju personer i 2016 til dagens tretten.

De som jobber for Musea i Nord-Østerdalen per 31.12.2022 er:

Per Arne Tollefshagen, Maren Kværness Halberg, Kirsten Frønæs, Torgeir Renne-mo, Ole Cato Strøms hoved, Arild Alander, Erland Johaug, Erik Tobias Taube, Rannveig Fridtun Øyen, Staffan Andersson, Ole Oskar Langleite, Marius Hagland, Geir Arne Mælan.

Fra 1. juli 2022 er det Geir Arne Mælan som er leder for avdelingen.